

POLİS DOSYALARINDAKİ RADİKALLERİN PSİKOLOJİK SORUN VE DAVRANIŞ BOZUKLUKLARI

Yazar: Anton W. WEENİNK*

*Çeviren: Süleyman ÖZAR***

“Bu tarz davranışlar sergileyenleri her ne şekilde etiketlersek etiketleyelim, temel önceliğimiz onların davranışları ve bunları geliştirme yolları üzerine olmalıdır.” John Horgan¹

Özet:

Bu makalede, Hollanda polisi tarafından halihazırda veya potansiyel cihadist olarak bilinen radikal islamistler örneğinde davranış bozuklukları ve problemlerinin hangi ölçüde bulunabileceği ortaya konulacaktır². Amacımız, ilkin, terörizm çalışmalarında teröristlerin sürpriz bir şekilde normal kişiler olduğu konsensüsünün sözkonusu örnekler bakımından da doğru olup olmadığını değerlendirmek; ikinci olarak da cihadistlerin davranış geçmişinin polisin onlara yaklaşımında ipucu verme ihtimalini ortaya koymaya çalışmaktır. Hollanda’dan Suriye’ye gittiği düşünülen ya da Suriye’ye gitmek üzere hazırlık içinde olduğu bilgisi poliste bulunan 140 kişinin kişisel bilgileri polis kayıtlarına girmiştir. İlk sonuçlar, geçmişte davranış bozuklukları ve problemleri yaşamış olan kişi sayısının hayli fazla olduğunu göstermektedir. Sonuçlar teröristlerin ‘normal’ olduğu yönündeki konsensüse pek uymamaktadır. Bireylerin psikolojileri üzerine yoğunlaşmak,

* Hollanda Ulusal Polisi Merkez Birimi’nde uzman araştırmacı. Yazarın bu çalışması ile Aralık 2015’te Malta’da gerçekleştirilen “Yabancı Terörist Savaşçıların Soruşturulması” çalıştayında yaptığı sunumla vakıf olduk. Çevirisini okumakta olduğunuz bu makale, “Perspectives on Terrorism” dergisinin Nisan 2015 sayısında “Behavioral Problems and Disorders among Radicals in Police Files” başlığıyla yayınlanmış olup, eserin pdf. ve HTML formatlı özgün haline <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/416> web adresinden ulaşılabilir. Çalışmanın başlığında sadece davranışsal (behavioral) kelimesi kullanılmış ise de biz metnin genel kontekstini, başlığın muradını ve Türkçe’deki yaygın çağrışımlarını göz önünde bulundurarak ‘psikolojik’ kelimesini de ilave ettik. Metnin tercüme edilmiş hali üzerinden yazara ya da bağlı bulunduğu Hollanda Ulusal Polis Kurumuna sorumluluk ilave edilemez. Makalenin çevirisine izin verdikleri için yazara ve kurumuna teşekkür ederim.

** Hakim, Malta Uluslararası Adalet ve Hukukun Üstünlüğü Enstitüsü Başkanışmanı. ozarsuleyman@gmail.com.

¹ John Horgan (2014), The Psychology of Terrorism. Gözden geçirilmiş, güncellenmiş 2. Baskı, London & New York: Routledge, s.159.

² Çevirenin notu: Metinde geçen cihat, cihatçı, islamizm, islamcı, İslam Devleti gibi kavram ve kurumlara metnin lafzına ve manasına uygun biçimde, makalenin bağlamından ayrılmadan aynen yer verilmiştir.

radikalleşmeye yönelik sosyo-psikolojik yaklaşımı tamamlayabilir. Bu çaba ayrıca politikacıların ve polis yetkililerinin radikalleşme sürecinin kesilmesi çabalarının bireylere tam olarak uygulanabilmesine dair farkındalıklarının artmasına yardımcı olabilir ve bu noktada zihin sağlığı uzmanları rol alabilirler.

Anahtar Kelimeler: Cihadist, Hollanda, terörist psikolojisi, zihinsel sağlık, kriminoloji.

Giriş

Bu makalenin gerisindeki başlangıç noktası, “teröristlerin en belirgin ortak özelliği onların normal birer insan oluşudur”³ ve “teröristler mental düzensizlikten muzdarip değillerdir” şeklindeki yaygın anlayışlara duyulan endişedir⁴. Hollanda Ulusal Polisi’nin terörizm ve ekstremizm dosyaları bazı teröristlerin kişilik bozukluğu ya da zihinsel hastalıklardan ziyade problemlili davranışlarının bulunduğunu göstermektedir. Sorunlu kişiliklerin olduğundan fazla gösterilip gösterilmediği kesin değildi. Bunun için ve çünkü -neyin hangi sıklıkta olduğuna dair istatistikleri çok önemsemeyen- polis radikal bireylere nasıl yaklaşacağını bilmeye ihtiyaç duyar; biz de çoğu araştırmacının hallolduğunu düşündüğü bu meseleye daha yakından bakmaya karar verdik⁵.

³ Martha Crenshaw (1981), “The Causes of Terrorism”, *Comparative Politics*, Vol. 13, No. 4, 1981, s. 390. Bu görüş başka yazarlarca da paylaşılmıştır:

- Randy Borum, (2004), *Psychology of Terrorism*, Tampa: University of South Florida.

- John Horgan, (2003), “The Search for the Terrorist Personality”, in: Andrew Silke (ed.), 2003, *Terrorists, Victims and Society: Psychological Perspectives on Terrorism and its Consequences*, London: John Wiley & Sons, Ltd.; ayrıca bkz. Horgan (2014).

- Roel W. Meertens, Yvonne R.A. Prins & Bertjan Doosje, (2006, In iedereen schuilt een terrorist. Een sociaal-psychologische analyse van terroristische sekten en aanslagen [“A terrorist is hidden in all of us. A social-psychological analysis of terrorist sects and attacks”], Schiedam: Scriptum; cf. “Schokkend normaal. Interview Bertjan Doosje” [“Shockingly normal. Interview Bertjan Doosje”], *De Psycholoog*, Mayıs 2013.

- Jerrold M. Post (2005), “When Hatred is Bred in the Bone: Psycho-cultural Foundations of Contemporary Terrorism”, *Political Psychology*, Volume 26, Issue 4, s. 615–636.

- Marc Sageman, (2004), *Understanding Terror Networks*, Philadelphia, Pennsylvania: University of Pennsylvania Press; 2008, *Leaderless Jihad. Terror Networks in the Twenty-First Century*, Philadelphia, Pennsylvania: University of Pennsylvania Press; 2014, “The Stagnation in Terrorism Research”, *Terrorism and Political Violence* 26, pp.565–580, <http://dx.doi.org/10.1080/09546553.2014.895649>.

- Andrew Silke, (1998), “Cheshire-cat logic: The recurring theme of terrorist abnormality in psychological research”, *Psychology, Crime & Law*, Volume 4, Issue 1; 2008, “Holy Warriors. Exploring the Psychological Processes of Jihadi Radicalization”, *European Journal of Criminology*, Vol. 5 (1), s. 99-123.

⁴ Sageman (2014, s. 566).

⁵ Araştırma talebimiz fazla yokuşa sürülmeden kabul edildi. Hollanda’da bazı araştırmacılar gizli terörizm dosyalarına daha önce de erişmişti:

Konsensüs

1980'lerin başından itibaren, teröristlerin 'normal' bir geçmişe sahip oldukları ve zihinsel bozukluklarının bulunmadığı görüşü terörizm araştırmalarında büyük oranda kabul görmüştür. İtalyan, Alman ve İrlandalı teröristler, herhangi bir psikopatoloji ya da kişilik tahlili için delil kaynağı olmakta başarısız olmuşlardır; hatta çoğu terörist olağan ve orta sınıf bir arkaplana sahipti⁶. 11 Eylül'den sonra cihadi terörizmle ilgili çalışmalarda da aynı eğilim görülmektedir. Teröristlerin patolojik narsizm, paranoya ya da otoriteryen kişilik bozukluğundan muzdarip olduğu savını ortaya koyan Neo-Freudyan teorileri göz ardı eden Sageman "zihin sağlığı bakımından teröristler şaşırtıcı bir şekilde normaldir." sonucuna varmıştır⁷. Silke de, cihadistlerin psikolojisi üzerine yapılmış çalışmalar -özellikle Sageman⁸ ve Bakker'inkiler⁹- üzerine görüşlerinde aynı sonuca varmıştır¹⁰.

İnsanları politik şiddet¹¹e ya da terörizme bulaşmaya¹² iten süreç olarak tanımlanan radikalizasyon kavramını açıklama girişiminde bazı araştırmacılar sosyal psikoloji adında alternatif bir yaklaşım sergilemektedirler. Örneğin Sageman, mikro ve makro düzeyde radikalizasyonu açıklayan teorileri reddederek, daha orta ölçekli bir teori önerir. Bu teorinin dört ana unsuru bulunmaktadır: bireyin grup içinde algılanan savaşı; önemli bazı adaletsizliklerde bulunan ahlak dışılık, kişisel tecrübelerle direniş ve halihazırda politik olarak aktif olan bir ilişkiler ağı tarafın mobilize edilmek.¹³ İnternet, radikalizasyon ve kişinin kendi kendine

- C.J. De Poot, & A. Sonnenschein et.al., 2011, Jihadi terrorism in the Netherlands. A description based on closed criminal investigations, The Hague: WODC & Meppel: Boom Juridische Uitgevers; www.wodc.nl;

- Jasper L. De Bie, Christianne J. de Poot, & Joanne van der Leun, 2014, "Jihadi networks and the involvement of vulnerable immigrants: reconsidering the ideological and pragmatic value", Global Crime, <http://dx.doi.org/10.1080/17440572.2014.930349>;

- Bart Schuurman, Quirine Eijkman & Edwin Bakker, 2014, "The Hofstadgroup Revisited: Questioning its Status as a "Quintessential" Homegrown Jihadist Network", Terrorism and Political Violence, <http://www.tandfonline.com/loi/ftpv20>.

⁶ J. Horgan (2003); M. Sageman (2004); Alex P. Schmid (Ed.), 2011, The Routledge Handbook of Terrorism Research, s. 214-217; J. Post (2005), s. 616-617.

⁷ Sageman (2004, s. 83).

⁸ Sageman (2004).

⁹ Edwin Bakker, (2006), Jihadi terrorists in Europe, their characteristics and the circumstances in which they joined the jihad: An exploratory study. The Hague: Clingendael Institute.

¹⁰ Silke (2008).

¹¹ Cf. Sageman (2004).

¹² Horgan (2014).

¹³ Sageman (2008); cf. John M. Venhaus, 2010, Why Youth Join al-Qaeda, Washington D.C.: United States Institute of Peace.

gruba üye olma sürecinin alttan yukarı doğru hızla ilerlemesini sağlar¹⁴. Teröristlerin bazı açılarından heterojen olmaları gerçeği, belli bir terörist kişiliği ya da genel bir terörist profili çıkarmayı sağlayan hususi özellikleri bulmanın imkansızlığını doğrulamaya yaramaktadır¹⁵. Horgan ve Bjorgo, farklı motivasyonlara ve çeşitli düzeylerde görülen ve bireyleri terörizme dahil olmasını, terörist kalmasını, terörden uzaklaşmasını ya da mükerrir suçlu olmasını sağlayan psikolojik süreçlere dikkat çekmişler; ayrıca faillerin farklılıklarının eylemlerdeki farklılıkları da beraberinde getirdiğini vurgulamışlardır¹⁶. Çeşitli mekanizmalar, grupların nasıl radikalize olduklarını da izah eder¹⁷. Terörist irrasyonallitesi varsayımına yer yoktur, zira teröristin genel normalitesinde bir mantık bulunmaktadır: Zihinsel rahatsızlık gizli gruplara sadakat anlamına gelebilir¹⁸. Bu ayrıca kendi başına eylem yapan ve terörist normalitesi kuralına istisna teşkil eden teröristlerin (“yalnız kurtlar”) neden yalnız eylem yaptıklarını da açıklar¹⁹.

Şüphesiz, sosyo-psikolojik araştırmalar radikalleşme sürecine yönelik bilgilerimizi zenginleştirir. Genç mültecilerin kimlik sorunlarının ve şikayetlerinin kabul edilmesi ve de rollerinin, durumlarının ve motivasyonlarının tefrik edilmesi politika yapıcılarının radikalleşmeye daha eksiksiz karşılık vermesine yardımcı olabilir. Genel geçer bir terörist “*personası*” göstermenin ya da bir terörist profili çıkarmanın mümkün olmaması etkisiz, hatta insanları

¹⁴ Sageman (2008).

¹⁵ Andrew Silke, 2001, “Chasing ghosts: Offender profiling and terrorism,” *Sex and violence: The psychology of crime and risk assessment*. London: Routledge.

¹⁶ Horgan (2014 ve daha erken çalışmaları); Tore Bjørgo and John Horgan (Eds.), 2009, *Leaving Terrorism Behind. Individual and collective disengagement*, Oxon and New York: Routledge; Horgan (2014).

¹⁷ Clark McCauley and Sophia Moskalkenko, (2008), “Mechanisms of Political Radicalization: Pathways Toward Terrorism”, *Terrorism and Political Violence* 20, pp.415–433, <http://dx.doi.org/10.1080/09546550802073367>.

¹⁸ Sageman (2004), s. 81); Silke (2008), s. 104).

¹⁹ Ramón Spaaij, (2012), *Understanding Lone Wolf Terrorism. Global Patterns, Motivations and Prevention*, Dordrecht, Heidelberg, London, New York: Springer, s. 50. Cf. Paul Gill, John Horgan, and Paige Deckert, (2014), “Bombing Alone: Tracing the Motivations and Antecedent Behaviors of Lone-Actor Terrorists”, *Journal of Forensic Sciences*, Vol. 59, No. 2, 425-435 (p.432). McCauley & Moskalkenko (2008, p.419); Stefan Bogaerts, Pinar Okur, Michelle Willems & Leontien van der Knaap, m.m.v. Marinus Spreen & Ivo Aertsen, (2012), *Solistische dreigers: Ontwikkeling van een instrument voor risicotaxatie van solistische dreigers, [Solistic threateners. Developing an instrument for risk evaluation in solistic threateners]*, Tilburg: Tilburg University & Den Haag: Ministerie van Veiligheid & Justitie / WODC, s. 43.; Tek başına terörizm hakkında ayrıntılı bir inceleme için: Raffaello Pantucci, Clare Ellis, and Lorien Chaplais, (2015), “Countering Lone Actor Terrorism – Literature Review”, bu makale Tek Başına Terörizmine İlişkin Tanımsal Çalıştay’ da sunulmuştur (Leiden University Campus The Hague / International Centre for Counter-Terrorism, The Hague, 14-15 January 2015).

lekelemeye yol açarak ters tepki yapan politikalara girişi de önler.

Bununla birlikte, radikal islami teröristlerin normalliğine ilişkin deliller yaygın kanının aksine daha az kuvvetlidir. Örneğin Bakker, Avrupalı cihatçılar örneğinde zihinsel hastalık önermesinin olması gerektiğinden fazla yer tuttuğu kanısındadır²⁰. Venhaus, çok geniş bir yabancı savaşçılar örnekleme içerisinde herhangi bir klinik psikoz işaretine rastlamamıştır, fakat tümünde antisosyal davranışların bulunduğunu not etmiştir²¹. Keza Merari, intihar saldırısı faili olmaya hazırlanan şüphelilerin hiçbirinde nevrotik psikoz teşhis etmemiş, çoğunda onları intihar saldırısı yapma misyonunu seve seve üstlenmeyi sağlayan karakter özellikleri tespit etmiştir²². Hollanda’da cihatçı örgütlenme araştırmalarına dayanan incelemelerinde De Poot ve Sonnenschein çoğu sujenin sabıka kaydının bulunduğunu, madde bağımlısı ve düşük tahsilli olduklarını ortaya koymuşlardır²³. Almanya’da çeşitli ekstremist veya terörist ideolojik gruplara mensup 39 hükümlü (24’ü aşırı sağcı, 9’u aşırı solcu ve 6’sı aşırı İslamcı) ile yaptığı görüşmelerden Lützinger, bunların patolojik bir özellik taşımadıkları, ancak tamamının tıpkı diğer adi suçlular gibi düzensiz bir çocukluk ve gençliği tecrübe ettiklerini, ayrıca ilk (aile) ve ikinci (okul) sosyalleşme süreçlerinde sapkın davranışlar gösterdikleri sonucuna varmıştır²⁴. Bouzar, Fransa örneğinde cihatçıların yüzde kırkının depresyon hastalığının bulunduğunu ifade etmiştir²⁵. Bu çalışmalar, yapılaş tarzı ve sonuçları itibariyle farklılık gösterse de, son tahlilde, teröristlerin sosyal ve psikolojik arkaplanı ortalamanın dışına çıkmaya eğilimlidir. Radikal islamcılar daha az ayrıcalıklı toplumsal tabakalardan çıkmaktadır²⁶ ve çoğu zihinsel bir maraza sahip olmasa da, problemlili davranış ve sıkıntılı tecrübelerle dolu bir geçmişe

²⁰ Bakker (2006), s. 40.

²¹ Venhaus (2010), p. 4.

²² “İki temel kişilik özelliği ayırd ediciydi: bağımlı-çekingen kişilik (bunların yüzde 60’ı intihara meyilli) ve fevri-dengesiz kişilik (yüzde 26.7).” Merari, Ariel, 2010, Driven to Death. Psychological and Social Aspects of Suicide Terrorism, Oxford: Oxford University Press, s. 268.

²³ De Poot and Sonnenschein et.al. (2011).

²⁴ Saskia Lützinger (2012), The Other Side of the Story. Ekstremis ve teröristlerin biyografilerine dair kaliteli bir çalışmal için: Wiesbaden: Bundeskriminalamt, s. 60.
http://www.bka.de/nn_205960/SharedDocs/Downloads/DE/Publikationen/Publikationsreihen/01PolizeiUndForschung/1__40__TheOtherSideOfTheStory.html

²⁵ Dounia Bouzar, Christophe Caupenne & Suleyman Valsan (2014), La Métamorphose opérée chez le jeune par les nouveaux discours terroristes. France: le Centre de Prévention contre les Dérives Sectaires liées à l’Islam (CPDSI). <http://www.bouzar-expertises.fr/metamorphose>

²⁶ Bouzar’s örnekleri istisnadır, onlar çoğunlukla orta sınıf ailelerden gelmektedir. Fakat belki de bu bir tercih meselesidir, çünkü onun ortaya koyduğu örnekler daha çok sözkonusu kişilerin bizzat yakınları tarafından Bouzar’ın enstitüsünün dikkatine sunulmuş olaylara dayanmaktadır.

sahiptir. Bu makalede sözkonusu bulguların Hollanda’da ortaya çıkan yeni dalga (cihatçı gruplara katılmak için Ortadoğu’ya giden) radikal İslamcılara da tatbik edilip edilemeyeceğini değerlendireceğiz.

Araştırmanın Odak Noktası

Araştırma sorusu, tanımlar ve hedefler

Bu makale Şubat 2014-Kasım 2014 tarihleri arasında yapılan keşfedici araştırmanın sonucunda ortaya çıkmıştır. Yeri geldikçe günce bilgileri de ilave edeceğiz. Araştırma sorumuz şudur: *Cihatçılar hangi ölçüde problemlili davranış ve zihinsel bozukluk geçmişine sahiptir?* Bu bağlamda Hollanda Ulusal Polisindeki verileri analiz ederek şüpheli statüsündeki cihatçıların kişisel bilgilerine eriştik. Cihatçıların davranış problemlerine ilişkin bulguların yanısıra, zihinsel teşevvüş ya da engel teşhisini (davranış bozukluğu, kişilik bozukluğu, zihinsel hastalık, bilişsel yetersizlik) gösteren bilgileri araştırdık. Davranış problemi kavramı, yetişkinler için de kullanılabilirse de, genellikle çocuklarda uyumsuz/zor davranışları kastetmektedir; bu kavramı saldırganlık, suç ve şiddet eylemleri gibi sosyal normlardan sapma, zarara neden olma ya da kendine veya başkalarına acı verme gibi durumları karşılayan bir çeşit şemsiye tabir olarak kullanıyoruz²⁷. Odak noktamız, kendini kontrol etme yoksunluğu olarak tanımlanabilecek uyumsuz davranışlardır (Metod başlığı altındaki açıklamalarımıza da bakınız)²⁸. Bir kimse bu tür davranışlar sergilemekte ısrarcı olursa, antisosyal kişilik bozukluğu ya da zihinsel hastalık gibi bir çeşit psikopatoloji sinyali veriyor demektir. Cihatçı, cihat koşullarının mevcut olduğunu düşündüğü eyleme katılan radikal İslamcılar için kullandığımız bir terimdir: “İslam düşmanlarına” karşı kutsal savaş. (Bazı zihinsel sağlık problemlerinin yansması olabilecek nitelikteki süregelen ortalama bir

²⁷ Açıkçası hoş olmayan tüm davranışlar ‘davranış sorunu’ olarak düşünülemez: “Bir çocuk zaman zaman öfke nöbeti geçirebilir, taşkınlık yapabilir ya da yıkıcı davranış sergileyebilir, fakat bütün bunlar endişelenmek için genellikle bir şey ifade etmez. Davranışsal sorunlar çocuklarda her yaşta görülebilir. Bazı çocuklar ciddi davranış problemlerine sahiptir. Bunun işaretleri olarak, çocuğun kötü davranışlara birkaç ay veya daha fazla süreyle devam etmesi, uyumsuz, yaramaz ve agresif tavırları tekrar tekrar takınması, kural dışı davranışlarının okuldaki veya evdeki düzenin tamamen dışında olması gösterilebilir. Bu durum olağan haylazlıklardan ya da ergen isyankarlığından farklı ve fazla bir şeydir. Bu tarz davranışlar, çocuğun gelişimini etkileyebilecek ve onun normal bir hayat sürme yeteneğiyle ilişkili olabilecektir. Eğer bir davranış daha ziyade bir sorundan ileri geliyorsa, davranış bozukluğu olarak adlandırılır.” (“Behavioural problems and conduct disorder: information for parents, carers and anyone who works with young people”, rcpsych.ac.uk/healthadvice/parentsandyouthinfo/parents/carers/behaviouralproblems.aspx).

²⁸ Cf. Matthew B. Robinson and Kevin M. Beaver, 2009, *Why Crime? An Interdisciplinary Approach to Explaining Criminal Behavior*, Durham NC: Carolina Academic Press, ss. 14 -15.

davranış düzeyinden sapma olarak radikal davranışları işlemeyi düşünmüyoruz.) Zihinsel sağlık problemlerine ek olarak, Hollandalı cihatçıların normal ve sorunsuz bir sosyal arkaplana sahip olup olmadıkları tartışmasına katkıda bulunacak çeşitli kişisel bilgileri de (yaş, cinsiyet, vatandaşlık, ve kaynaklarımız izin verdiği ölçüde sosyo-ekonomik özellikler) irdeleyeceğiz. Eğer bir kimsenin ailesiyle ve arkadaşlarıyla ilişkisi dengesizse; okulu bitiremediyse, iş bulamadıysa, evsizse vs. o kişinin geçmişinin daha problemlili olduğu düşüncesindeyiz.

Araştırmamız iki amaca hizmet etmektedir: cihatçıların görece ‘sorunlu’ kişiler olup olmadığını ortaya koymak ve de onları anlamaya yardımcı olacağını düşündüğümüz bireysel öykülerin altını çizmek. Bu araştırmadan sonraki adımda, şiddete varan radikalleşme potansiyeli taşıyan, aşırı sağcı ve aşırı solcu gruplar ya da başlı başına bir mesele olarak ekstremizm hakkında da benzer metodla analiz yapmayı planlıyoruz.

Emsal

Üzerine çalıştığımız örneklem, Suriye’de yabancı savaşçı olarak bulunmak eylemi nedeniyle Hollanda Polisi tarafından şüpheli olarak ele geçirilen ya da (niyetlerini açıkça beyan ettikleri için) potansiyel yabancı savaşçı olarak düşünülen radikal İslamcıların kişisel detaylarını içeren bir listedir. Bu liste Hollanda Ulusal Polisi’nin merkez birimindeki Terörle Mücadele ve Ekstremizm (TME) şubesi tarafından derlenen ulusal “Seyahat Edenler Listesi” (SEL). Verilerin ilk çıkış yeri taşra polis birimleridir. Taşrada polis birimi bir kimsenin Suriye’ye gitmek üzere ikametinden ayrıldığını ya da potansiyel yolcu olduğunu yahut da Suriye’den dönüş yaptığını tespit ederse, onun kişisel bilgilerini merkezdeki TME şubesi ile paylaşır. Sözkonusu kişilerin çoğu ‘yabancı savaşçı’ olarak düşünülebilirse de, biz daha itidalli bir kavram olarak ‘seyahat eden’ tabirini kullanacağız. Bu tercihimiz, oralara savaşmak için gidenler ile başka rolleri (evlenmek veya insani yardım) üstlenmek için gidenler arasında ayırım yapmayı da mümkün kılacaktır. Altını çizmek gerekir ki, bu kavram henüz yola çıkmamış olanları da kapsar. 2014 yılı itibarıyla oluşan SEL araştırma konusu olarak seçildi, ki bu liste çalışmaya başlandığı sıradaki en güncel listeydi. Bu SEL, çalışmada ‘S Listesi’ olarak geçecektir. S Listesi 140 kişinin kişisel detaylarını mündemiçtir.

SEL’deki kişi sayısı neredeyse her gün değişmektedir. İslamcılar arasında Suriye’ye gidip savaşmanın popüler olması 2012 sonu itibarıyla başlar; 2014’te Irak da cihat için gidilen ülkelerden biri olmuştur²⁹. Kasım 2014 itibarıyla SEL yak-

²⁹ [AIVD, 2014, Transformatie van het jihadisme in Nederland. Zwermodynamiek en nieuwe slagkracht, [Transformation of jihadism in the Netherlands. Swarm dynamics and new clout]

laşık 300 ‘seyahat edenin’ kişisel bilgilerini içermekteydi. Açıkçası, üzerine çalıştığımız listedeki kişi sayısının toplam seyahat eden kişi sayısına oranı araştırma sürecinde yüzde yüzden yüzde elliye kadar düşmüştür. Buna ilaveten, çatışma bölgelerine seyahat eden kişilerin statüsü de ölüm, tutuklanma vs gibi nedenlerle değişmiştir. Şubat 2014’te 8 seyahatçi Suriye’de hayatını kaybetmiştir; Ocak 2015 itibarıyla de yaralıların sayısı 21’e yükselmiştir.

Veritabanı

Çalışmada birkaç ayrı kolluk veritabanı kullandık. Bilgi temini için, dört farklı veri tabanına sahip internet sitesine listedeki süljelerin tam adını ve doğum tarihini girdik. Sözkonusu veri tabanları (harflerin açılımı olmaksızın) şunlardır:

BVH: Lokal polis ünitelerinden edinilen dosyalar: Örneğin kişinin şikayet konusu olması halinde yerel polis memurlarının hazırladığı polis raporlarında ev ziyareti, vatandaşlık bilgileri, tanık beyanları gibi hususlar yer alır. BVH ayrıca listedeki kişilerin ve onların yakınlarının ifade ve görüşmelerine de içermektedir. BVH en önemli bilgi kaynağımız olmuştur.

HKS: Yetişkinlerin işlediği ve hakkında polisin savcıya fezleke hazırladığı suçlar: HKS savcının kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verip vermediğini göstermez. Ayrıca bir fezleke birden fazla suç için düzenlenmiş olabilir.

GBA: Vatandaşlık kaydı (adres ve göçmenlik)

VIP: İkamet geçmişi, evsiz kalmışsa ya da tutuklanmışsa tarihleri, periyodu.

Ayrıca süljelerin suç ve kabahatlerini gösteren JD-Online suç veritabanına da başvurduk.

Metot

Altını çizerek belirtmek gerekir ki, herhangi teşhis veya tanıda bulunmuyoruz³⁰. Ayrıca polis dosyaları ilgililerin tıbbi dosyalarını içermediği gibi, zihinsel hastalığın çeşidine dair detaylı bilgi de bulunmamaktadır. Araştırma konusu kişilerini, edindiğimiz bilgiler ışığında sadece şu kategorilere göre ayırd ettik:

A Kategorisi (Sorunsuz)

Takibi gerekli problemlili davranışı ya da zihinsel rahatsızlığı bulunmayan kişileri bu kategoride değerlendirdik. Alt kategoriler olarak da;

Den Haag: Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst.

³⁰ APA, 2013, Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Edition, Arlington VA: American Psychiatric Association.

A.1 Davranış sorununa rastlanmadı

A.2 Davranış sorunu yok, ancak problemlili sosyal çevre var

A.2 kategorisi kişide herhangi bir soruna, sıkıntıya rastlamadığımız, fakat ciddi sosyal çevre sorunlarının bulunduğu dair kanıtların olduğu durumlarda bu kişilerin geçmişine doğru iz sürmeye olanak tanır.

B Kategorisi (Davranış Sorunu)

B.1 Hafif Problemlili Davranış: sınırlı sayıda hafif suçlar ve kabahatler, vandalizm, borca batmak vs

B.2 Davranış Sorunu: Suç işleme ısrarı

B.3 Ciddi davranış sorunu: ısrarla ciddi suçlar işleme (kişi zihinsel teşevvüs içindeyse ya da bir teşhis bulunamaksızın görünüşe göre bir zihinsel hastalık ya da kişilik bozukluğuna düşerse)

Suç kaydında ciddi nitelikte suç bulunmayan ve bu kayıtların çok kabarık olmadığı (en fazla 9 mahkumiyet veya suç isnadı³¹) kişiler başkaca bir davranış sorununa rastlanmamışsa B1 kategorisi içinde mütalaa edilmiştir. Lokal polisin suç işlemeye meyilli gençler arasında değerlendirdiği bireyler de B1’de kategorize edilmiştir. B2 ise daha ciddi suçlardan sanık ya da hükümlü olanları ve hafif de olsa en az 10 suçtan kaydı olan sùjeleri içermektedir. B3 kategorisi açıkça ciddi ve ısrarlı davranış sorunları bulunanları kapsamaktadır. Ciddi davranış sorunu, ısrarla yasa ihlali ile ilişkidir fakat tekrar eden şiddet suçu, aile ve komşularla tırmanan uyumsuzluk ve geçimsizlik durumu, çocuk istismarı ve tacizi gibi ilave faktörle birlikte düşünölmelidir. B3 kategorisi psikiyatrik bir tanı elde edilemeksizin gözlem evine alınan bireylerle birlikte bilişsel yetersizliği olanları da ihata etmektedir.

C Kategorisi: Zihinsel bir sağlık sorununun bulunması

Klinik olarak bozukluk olduğu tanısı konulan kişileri C kategorisinde topladık. Bu noktada ana kaynağımız polis raporları olup, o raporlarda yer alan belge ve bulguları diğeri VIP gibi kaynaklarımızla ve mahkeme kararları ile doğrulamaya çalıştık. Belirtmek gerekir ki, zihinsel bir sağlık sorunun sahip olmak her zaman ciddi davranış bozukluğui içinde bulunduğu ya da B kategorisindekilerden daha tehlikeli olunacağı anlamına gelmez.

Sonraki çalışmalarımızda Adli tıp uzmanları ile işbirliği içinde onların kate-

³¹ HKS kayıtları henüz tamamlanmamış iken, bir kısım mahkumiyet hükümlerini hesaba kattık.

gorizasyonu ve kodlama sistemlerini kullanmayı umuyoruz. Aşağıda, ulaştığımız sonuçları DSM V'deki oranlarla ve Hollanda zihinsel sağlık servisi ile karşılaştıracğıız. Şu aşamada bir kontrol grubuna sahip değiliz.

Uzmanlar

Araştırma konusu kişilerin özneliği uzmanların metedoları ve bulguları paylaşması sonucunda ortaya çıkarılmıştır. Plan ve sonuçlar iki sosyal bilimci, bir adli tıp psikiyatru ve Ulusal Polis'ten bazı araştırmacılar ile birlikte tartışılmıştır. Yukarıda tarif ettiğimiz sınıflandırma bir davranış bilimi uzmanı tarafından tavsiye edilmiştir. Suç analistleri, kolluk görevlileri ve terörlle mücadele birimindeki Arap araştırma departmanı uzmanları, bu sahadaki yılların birikimiyle, bilgi ve tecrübe paylaşımında bulunarak, araştırmamızın sonuçlarını bizimle tartıştılar. İlk sonuçlar Terörlle Mücadele Birimi ve Ulusal Polis'teki adli psikiyatru uzmanları ile tartışıldı. Adli tıptan bir psikiyatrik saplık servisi uzmanı sonuçlarımız üzerine değerlendirmeler yaparak nitel ve nicel bulgularımızı paylaştı.

Kısıtlamalar

Okuyucunun bizi kısıtlayan birkaç olgudan haberdar olması gerekmektedir. Yukarıda bahsedildiği üzere, psikiyatrik raporlara giriş iznimiz yoktu ve tıp çalışanları kişilerin zihin sağlığına ilişkin tespitleri çok sıkı şartlar haricinde kollukla paylaşmaya mezun değillerdi.³² Keza biz de özel bazı durumları tartışma yetkisini haiz değildik. Diğer sınırlanış sebeplerimiz ise veri tabanının eksiksizliğine ve kalitesine ilişkindir. 5 yıldan fazla süredir açık olan lokal polis dosyalarına başvurmak sağlıklı olmayacaktı, öte yandan polis suç kayıt sistemi listemizdeki kişilerin 18 yaş öncesine dair verilerini genellikle içermemektedir. Bu konuda sistemin tamamlanmadığı ve bazı kayıtların eksik tutulduğu gözlenmiştir. Ayrıca, polis sùjelerin sosyo-ekonomik ve eğitim statülerini sistematik bir şekilde kaydetmemektedir.

Sonuçlar

Sonuçları iki ayrı başlık altında vereceğiz. İlk aşamada, seyahat edenlerin demografik özelliklerini, sonrasında davranışsal veya zihinsel sağlık problemlerini ele alacağız.

Demografik Çeşitlilikler

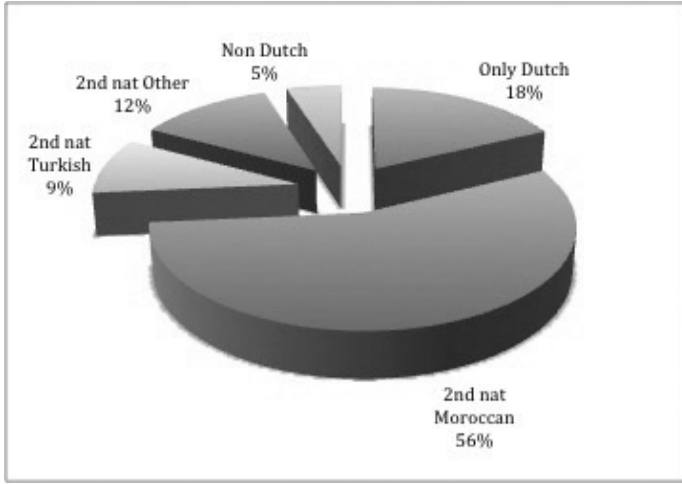
Üzerinde çalıştığımız liste; vatandaşlık yaş, cinsiyet ve diğer sosyla ve ekono-

³² Bir psikiyatrist, hastasının kendisi veya başkaları için ciddi tehlike arz edebileceğini düşünürse, bulunduğu kurumdaki mesai arkadaşlarına danıştıktan sonra detayları polisle paylaşmaya karar verebilir.

mik özellikler bakımından ortalama bir nüfus kesitini temsil etmemektedir.

- *Vatandaşlık*

Hollanda’da çifte vatandaşlık mümkündür. İkinci bir vatandaşlığa sahip olmak, aynı zamanda o kişinin veya ailesinin göçmen statüsüne sahip olduğunun da bir göstergesidir. Baktığımız 140 yabancı savaşçı arasında 108’i (%77) çifte vatandaş, 25’i (%18) sadece Hollanda vatandaşı, 7’si (%5) başka ülke vatandaşıdır.

Çifte vatandaşlıkta ikinci vatandaşlık olarak Faslılar (78 kişi, %56) ve Türkler (13 kişi, %9) ağırlıktadır. Bu yüzdelerin genel liste içindeki oranı, toplumda var olan göçmen nüfusunun genel nüfus içindeki oranından daha fazladır; zira 1 Ocak 2014 itibariyle göçmenler 16.8 milyonluk genel nüfusun yüzde 2’sine tekabül etmektedir³³. Faslı cihatçıların bu örnekte bir hayli fazla yer tuttuğunu rahatlıkla ifade edebiliriz. Bununla birlikte görüştüğümüz 78 kişi Fas toplumunda cihat için savaşmaya gidenlerin bir hayli az olduğunu ifade etmişlerdir.

- *Yaş ve Cinsiyet*

Cihat için gidenlerin yaş dağılımı genelde önceki terörizm araştırmalarıyla benzerlik taşımaktadır. Ana yaş grubu 24’tür. Ortalama yaş erkeklerde kadınlardan daha yüksektir (25’e 21). 140 yabancı savaşçının 117’si (%84) erkek, 23’ü (%16) kadındı. Cihat yolcuları genelde gençtir, ama genelde delilkanlı yaşlarda

³³ Merkezi İstatistik Bürosu verilerine göre 375 bin Fas vatandaşı, 396 bin de Türk bulunmaktadır. (Son görülme: 10 Aralık 2014)

da değiller³⁴. 1 Ocak 2014 itibarıyla sadece 10 kişi 18 yaş altındaydı. Kadınların 18 yaş altı oranı yüzde 17 iken erkeklerde bu oran yüzde 5'e düşmektedir. Bu çocuk yaştaki cihatçılardan sadece biri, 16 yaşında bir erkek cihada etkin katılmış ve çatışmada ölmüştür.

- *Sosyal ve Ekonomik Özellikler*

Bazı bulgulara erişmek zor oldu, zira listemizdeki cihatçıların çoğu parçalanmış ailelerin çocuğu; ayrıca 6'sı anne-babasını kaybetmiş, bunların ikisininin intihar etmiş. Buna ilaveten eğitim seviyeleri ve başarıları da hayli düşük görünmektedir. Listemizde yüksek öğrenim görmüş bir kişiye bile rastlamış değiliz. İnceleme konusu cihatçılar yüksek okulu bitiremeyen ya da terk eden işsizlerden oluşuyor. Aynı şekilde düzgün bir kariyeri olan örneğimiz de bulunmamakta, işi olanların yaptığı da düzensiz yarım zamanlı işler olarak görünmektedir. Daha önce bahsettiğimiz gibi bazı evsizler de bulunmaktadır; bunların 6'sı LOP'a kısa veya uzun süre için kaydolmuş durumdadır. Evsizliğin nedeni olarak, aileyle yaşanan çatışma ya da hapis sonrası kalacak yer bulamama gibi olgular gösterilebilir.

Bu demografik özellikler Hollanda toplumunun ortalama bir kesitini oluşturmamaktadır. Göçmen ve toplumsal olarak zayıf bir arkaplana sahip, yirmili yaşların ortasındaki erkekler, araştırma konusu kişilerimizin ağırlığını oluşturmaktadır.

Davranış Sorun ve Bozuklukları

- *Suç*

Suç verilerimiz suça bulaşmayı tüm yönleriyle tartışmaya izin vermeyen yetersizliklerle maluldür. 66 seyahatçiyi (listenin %47'si) birden fazla polis raporunda bulduk. Polis kayıtlarında suçu bulunan bu cihatçıların yüzde 23'ü 22 yaş altıdır³⁵. Bu oranlar Hollanda'daki suç işleme potansiyeli yüksek kesimlerle ve Faslı genç suçluluk oranı ile yakınlık göstermektedir. Fas'ın listedeki yerinin bir

³⁴ Moffitt'in yaşam boyu isyankarlık ile delikanlı çağlara mahsus suçluluğa ilişkin ayrımı için: Terrie E. Moffitt, 1993. "Adolescence-limited and life-course persistent antisocial behavior: a developmental taxonomy." *Psychol. Rev.* 100, s. 674–701.

³⁵ "1984 doğumlu, 22 yaş erkeklerin yüzde 23'ünün, kadınların yüzde 5'inin en az bir sabıka kaydı bulunmaktadır. Hollanda vatandaşı olmayan genç nüfus polis kayıtlarında hayli fazla yer kaplamaktadır. Bunların içinde de Fas vatandaşları ağırlığı teşkil etmektedir. Yaşı 12 ila 22 arasında değişen Faslıların yüzde 54'ü en az bir kez polis kayıtlarında yer almaktadır, ki bu 5'te 3'lük bir dilimi oluşturmaktadır."

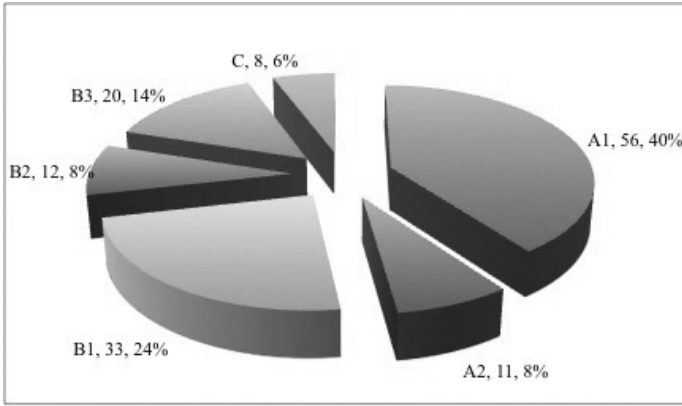
(Arjan Blokland, Kim Grimbergen, Wim Bernasco & Paul Nieuwebeerta (2010), "Criminaliteit en etniciteit. Criminele carrières van autochtone en allochtone jongeren uit het geboortecohort 1984" [Crime and ethnicity. Criminal careers of native and immigrant youngsters from birth cohort, 1984], *Tijdschrift voor Criminologie* 52/2, s. 122-152.

hayli geniş olduğunu yukarıda belirtmiştik, ancak bu durum listede yüksek suç oranını açıklamaya yetmez³⁶.

Listemizdeki kadınların yüzde 26'sı sabıkalıdır; Hollanda'da genelinde 22 yaş altı kadın suçluluğu yüzde 5 olduğuna göre, cihatçı kadınların suça bulaşma oranı diğer kadınlardan beş kat daha fazladır³⁷.

- *Davranış Sorun ve Bozuklukları*

Yukarıda belirttiğimiz sınıflandırma uyarınca her bir sınıf hakkında ulaştığımız veriler aşağıdaki şekilde gösterilmiştir:

Bu sonuçlar, Suriye'ye gidenlerin %60'ında psikososyal bir problem bulunduğunu göstermektedir. Söjelerimizin yarıya yakınında (%46) davranış sorunu (B kategorisi) bulunmaktadır. Listemizdekilerin beşte birinde ciddi bir davranış sorunu (B.3 %14) ya da tanı konulmuş kişilik bozukluğu veya zihinsel hastalık (C kategorisi %6) tespit edilmiştir. Aşağıda B.3 ve C kategorisindeki cihatçılara dair detayları vereceğiz.

- *Kategori B.3*

20 cihatçıda (5 kadın 15 erkek) ciddi davranış sorunu ya da tanısı konulmamış zihin sağlığına delalet eden göstergeler olarak şunları tespit ettik (her biri bakımından ayrı ayrı) :

1. Zihni teşevvüş (genellikle görülen)
2. Psikiyatrik gözlem altında olan. Post-travmatik stres bozukluğu (PTSB).

³⁶ Erkeklerin 66'sı (% 47) Faslı ve bunların 34'ü (%52) en az bir suç kaydına sahip.

³⁷ Blokland et.al. (2010).

3. Özel eğitim. Hastalık sonrası radikalleşme.
4. Suçta ısrar. Şiddet suçu. Aşırı şiddet eylemlerine düşkün olmak.
5. Çocuk istismarı. Tehdit.
6. Sabıkalı. Gözlem ve muayene altındaki zihinsel yeterlilik.
7. Sınırdaki kişilik bozukluğu.
8. Öfke kontrolü için psikiyatrik yardım.
9. Psikiyatrik tedavi tavsiyesinin gözardı edilmesi.
10. Obsesif bozukluklar. Otistik/şizofren
11. Çocuk olarak idare edilemeyen. Gençlerin sosyal amaçlarla işe alımı. Öfke nöbeti.
12. Otizm. Çocukluk travması.
13. Davranış sorunu nedeniyle özel eğitim.
14. Hafif bozukluk, öfke nöbeti.
15. Garip davranış. Ebeveyne karşı agresif tutum.
16. Zihni teşevvüş. Sabıkalı. Agresif. Birçok kere gözlem altına alınmış.
17. Birkaç kez gençlik cezaevinde tutulmuş.
18. Suçta ısrar. Evsiz. PTSB.
19. Psikiyatrik meseleler (büyük ihtimalle depresyon)
20. Zihni teşevvüş. Agresif.

• *C Kategorisi*

8 cihatçıda (2 kadın 6 erkek) tanı konulmuş bozukluk olarak şunlar bulunmaktadır.

1. Psikotik
2. Narsistik. Madde bağımlılığı. 13 yaşından beri suçun içinde olmak.
3. Dikkat eksikliği, hiperaktivite bozukluğu. İlaç tedavisi. Basit suç, kabahat, uzun süren evsizlik.
4. Dikkat eksikliği, şifozreni, ilaç tedavisini ret.
5. Psikoz. İlaç tedavisi ve psikiyatrik yardım.

6. Şizofreni³⁸

7. Otizm, yaygın gelişim bozukluğu. Agresif.

8. PTSS. Suç işleme ısrarı. Evsiz. İdare edilemez çocuk.

Bu tanımlar çoğu süjude eş zamanlı olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca birçoğunun çok problemlili ailelerden geldiğini de hatırlatmalıyız.

İkinci Grup Cihatçıların Davranış Sorunları ve Bozuklukları

Mart 2014-Nisan 2015 periyodunda Suriye'ye giden veya gitmeye hazırlanan 158 kişiyi daha listeledik. Şimdiye dek bunların 32'si erkek, 11'i kadın olmak üzere 43'ünü (%27) analiz edebildik.

Kategori	2. Gruptaki Kişiler	158 kişi içindeki oranı	Erkek	Kadın
A.1	5	3.2	3	2
A.2	0	0.0	0	0
B.1	7	4.4	6	1
B.2	5	3.2	4	1
B.3	17	10.8	12	5
C	9	5.7	7	2
Toplam	43	27.3	32	11

2. Gruptaki 158 kişiden seçilen 43 kişideki davranışsal problem ve düzensizlikler tablosu.

Tüm kategoriler içindeki %16.4 lük payı ile B.3 ve C kategorileri her nasılsa en düşük paya sahiptir; fakat bu ikinci grubun sadece %27'sini kullandık. Bu nedenle, sözkonusu kategorilerin daha fazla yükseleceğini umabiliriz. B.3 kategorisindekilerin hemen hemen hepsi bir şekilde psikiyatrik yardım almış görünüyor. "Seçici önyargı" nedeniyle ikinci gruptaki örnekler göreceli olarak ağırlıklıdır. Bu süjelere terörle mücadele bürosu bunların da çalışmayla ilgili olabileceğini düşünerek isimlerini önümüze getirdikten sonra çalıştık. Dolayısıyla, davranış sorunu olmayan cihatçılar olduğundan az görünmektedir. Cihadistlerin davranış bozukluğu ve problemine dair izlenimimizi güçlendirdiği için ikinci gruba ilişkin çalışmamızın ilk sonuçlarını paylaşmaya karar verdik.

³⁸ Bu sınıfları bulduğumuz şekilde kullanıyor, psikiyatrideki tartışmalı sınıflandırmalardan, mesela şizofreninin 'normal' bir psikotik düzensizlik olup olmayacağına ilişkin tartışmalardan kaçınıyoruz.

Cihat Zonu Sorunlu Kişilerden mi Oluşuyor?

Teröristlerin niçin normal olduğunun düşünüldüğüne dair ilk sebep ancak zihinsel dengesi yerinde olmayan birinin terör saldırısında rol alabileceğinin sanılmasıdır. Bu doğru olsaydı, birçok sorunlu gencin tek başına çatışma bölgesine ulaşip IŞİD gibi, El Nusra gibi gruplara katılmasını bekleyemezdik. B.3 ve C olarak kategorize ettiğimiz bazı kişiler sözkonusu gruplara katılmaya çalışmışlar ancak başarılı olamamışlardır. Bununla birlikte her bu iki kategoride toplam yüzde 75 Suriye'ye ulaşabilmiştir (15 kişi B kategorisinden, 6 kişi C kategorisinden), ki bu oran listeninin genelindeki ulaşma oranından (%73) az da olsa yüksektir³⁹.

Terörist Eylemlere İştirak

Polis verileri ve açık kaynaklar Hollandalı cihatçıların esirlerin idam edilmesinin yanısıra kafa kesme, recm, kırbaçlama gibi zalimane eylemlere katıldığını göstermektedir. S Listesinden iki cihatçı intihar saldırısında ölmüştür. İkinci gruptan da iki kişi intihar saldırganı olmuştur. Yani Hollanda'dan bazı cihadistlerin terörist eylemlere iştirak ettiği anlaşılmaktadır. Bu eylemlerin faileri arasında C kategorimize ait kişileri de görmekteyiz. Onlar zihinsel bir hastalık tanısı konmuş olan teröristlerdir.

Sonuçların Test Edilmesi

Yaygınlık

Teşhis edilmiş zihinsel hastalık veya bozukluğu olan kişi sayımız (8, yüzde 6) cihatçılar arasında zihinsel problemlerin toplumun geneline göre daha yaygın olduğunu göstermektedir. Listemizde 3 kişi (%2) şizofreni hastasıdır. Bu oran toplum içinde yüzde 0.7'dir⁴⁰. Aynı şekilde, incelediğimiz cihatçılar grubunda psikoz hastası 2 kişi (%1.4) de toplumun genel oranından (%0.5) yüksektir⁴¹. İkinci grupta da şimdiye dek 5 psikoz vakasına rastladık. 298 cihatçı arasında toplam 7 psikozun varlığı bizi %2.3 gibi bir orana ulaştırmaktadır. Gerek psikoz, gerekse şizofreni cihatçılar arasında normalin çok üstünde gibi görünse de kesin bir yargıya varabilmek için yeterli süjeye sahip değiliz. Vardığımız sonuçları daha öngörülebilir kontrol grupları ile test etmedik. Öte yandan, B.1 ve B.3 kategorilerini aydınlatacak daha detaylı araştırmalar yapmayı umuyoruz. Bu çalışma sonucun-

³⁹ Bu oran, giden ya da dönen ya da orada ölen tüm cihatçıları içermektedir.

⁴⁰ APA (2013, s. 102).

⁴¹ APA (2013, s. 116-117). Psikotik düzensizlik ilaç/madde kışkırtmasıyla da ortaya çıkabilir. “Başka bir ilaca bağlı psikotik düzensizlik” sıklıkla görülür ve tahmini güçtür, zira altında yatan sebep maddelerin çok çeşitli olmasından ileri gelmektedir.

da vardığımız sonuçların kısıtlı bir grubu temsil ettiği zihin sağlığı servisinde de teyid edilmiştir.

Zihin Sağlığı Servisinin Bulguları

Ocak 2015'te bulgularımızı zihin sağlığı servisi ile tartıştık. Servis, psikiyatri hastalarına rehberlik ve tedavi hizmeti uygulayan psikiyatristleri istihdam etmekte olup, akıl sağlığı yerinde olmayan suçluları tedavi eden adli tıp departmanına da sahiptir. Servis, yerel otoritelerden edindiği kişisel bilgileri elinde bulunduran ve cihadist sayısı bakımından bu alanda önemli bir yeri bulunan şehirlerden birindeki Radikalleşme Üzerine Çok Yönlü Politikalar Platformuna da katılmıştır. Ne var ki Servis, sadece ilgilinin zihinsel bir tedavi alıp almadığını "evet-hayır" olarak cevaplamakla yetkilidir. Bu şehirden olan cihatçılar bakımından şimdikiye dek 31 dosyada (%60) 'evet' cevabı verilmiştir. Psikiyatrik tedavi altındaki kişiler bağlamında her hafta iki veya üç dosya listeye eklenmektedir. Bir başka şehirde, radikal olduğu tespit edilen 25 kişiden 19'u (%76) Çocuk Koruma Servisi'nin denetimi altındadır. Dolayısıyla bizim araştırmamızdaki rakamlar, radikallerin genel tablosu içindeki oranlara göre daha düşük çıkmıştır diyebiliriz⁴².

Suriye'ye gidenlere ilişkin olarak, neredeyse hepsinin mağdur ya da fail ya da ikisi birden olarak aile içi şiddet deneyimine sahip olduklarını görmekteyiz. Cihada katılmamış ya da henüz katılmamış radikallerin çoğunda zihin sağlığı problemi veya kişilik bozukluğu bulunmakta ise de modeller arasında bir farklılığa gidilmesi gerekmektedir. İdeologlar ve macera arayanlar bulunmaktadır. Başka dinden İslam'geçen birçok kişiyi içeren ideologlar zayıf bir egodan muzdarip olma eğilimindedirler. Maceraperestler de göğüs göğüse çatışma için çoğu zaman İslamcılara cazip görünmemektedirler; genelde sabıkalı olup, zihin sağlığı problemi veya zihni teşevvüş içindedirler. Suriye'den dönenler çatışma bölgesinde tanık oldukları yüzünden ciddi bir tahribata içerisindedirler; onların radikalılığı ile mücadele etmekten çok tırmanmış olan tansiyonlarını bir şekilde

⁴² Normal bir toplulukta yüzde 50'lik bir oran pek öngörülebilir değildir, ama cezaevindeki bir topluluk için daha muhtemeldir: "Şüphesiz genel İngiliz toplumu içindeki yüzde 4'lük kişilik bozukluğu oranı (Coid et al., 2006) suç işleme oranlarının yüksek olduğu popülasyonlarda daha da artmaktadır. 12 ülke cezaevindeki 62 ankete sistematik bir inceleme yapan Fazel ve Danesh (2002) 18530 erkek mahkumun yüzde 60'ının kişilik bozukluğunun bulunduğunu, bunların da yüzde 47'sinin antisosyal kişilik bozukluğu içinde olduğunu rapor etmişlerdir. Kadınlarda bu oranlar yüzde 42 ve yüzde 21 olarak ifade edilmiştir." (Richard Howard and Conor Duggan, "Mentally Disordered Offenders. Personality Disorders", in Graham J. Towl and David A. Crighton (2010), Forensic Psychology, Chichester: BPS Blackwell / John Wiley and Sons, s. 320-321.)

düşürmek gerekmektedir⁴³. Zihin Sağlığı Servisindeki muhataplarımız iki sonuç gözleminde bulunmuşlardır: Birincisi, dikkat çekmenin kesin bir yolu olarak radikal İslam retoriğini kullanan psikozlu bireyler bulunmaktadır; bunlar makul radikallerden ayırt edilmelidir. İkinci olarak da radikal islamcılar arasındaki sorunların çoğu aşırı sağcı gruplar içinde de görülebilir; bu da bizim listemizin bir kısmına dair başlangıçtaki intibamızı doğrulamaktadır⁴⁴.

Sonuç

Bu araştırma sorumuza verilecek birincil cevap, tanısı konulmuş bir zihinsel sağlık problemi olan yüzde 6'lık oranın tahminimizin üzerinde olduğudur. Yüzde 46'lık kısım ise davranış sorunu olan gruptur. İncelediğimiz grubun yüzde 48'inde ise herhangi bir davranış sorununa ya da zihinsel sağlık sorununa rastlamadık, ancak bu kısımdakilerin de yüzde 8'lik bir bölümünde problemlili bir sosyal arkaplan sözkonusudur. Bu sonuçların davranışsal ya da zihinsel bozukluğu olan teröristlerin kısıtlı bir kesimini yansıttığını düşünme eğilimindeyiz, zira 1) tıbbi dosyalara erişemedik 2) polis kaynakları tamamlanmış değil ve 3) bir sağlık kuruluşu ellerindeki dosyalardaki radikal islamcılarının yüzde 60'ının psikiyatrik tedavi gördüğünü ortaya koymuştur.

Tartışma

Çalışmada vardığımız sonuçlar ve kullandığımız kategoriler salt tanımlayıcı olup, sebeplere ilişkin bir şey söylememektedir. Davranışsal ya da zihinsel bozukluklar, bireysel gelişimi etkileyen biyofizyolojik faktörlerden doğabilir. Bununla birlikte, bilimsel çalışmalar çoğunlukla cihadistlerin sağlıklı bireyler olduğu tezini çok tutmadığı için, bunun niçin baz alınabileceğine dair aklımıza gelen soruları burada tartışmak istiyoruz:

1. Pek çok araştırmacının şikayetçi olduğu veri eksikliği problemini düşünürsek, teröristlerin normal bireyler olduğu tezi için henüz erkendir⁴⁵. Victoroff'un gözlemine göre: "yayımlanmış teoriler, ampirik çalışmaların sayısını aşmış durumdadır ve hiçbir bireysel faktör terörist olma riskini açığa vuramaz şeklindeki iddia tamamen yetersiz araştırmaya dayanmaktadır."⁴⁶

2. Terörist psikolojisine ilişkin teoriler, belli bir "terörist kişiliği" ve "terörist

⁴³ Cf. J. Horgan (2014), s.133.

⁴⁴ Şu ana kadar, B.1 kategorisindeki 'açık' listede 6, B.2'de 4, B.3'te sıfır, C kategorisinde ise 1 aşırı sağ not edilmiştir. Aile içi şiddete maruz kalmak bunların ortak özelliği gibi görünmektedir.

⁴⁵ Sageman (2014), s. 569-570) bunun yeni bir örneğidir.

⁴⁶ Jeff Victoroff, (2005), "The Mind of the Terrorist. A Review and Critique of Psychological Approaches." Journal of Conflict Resolution, 2005/49, s. 35.

profili” tanımlamaya izin veren tek bir psikolojik karakteristiğinin olmadığı yönündeki hakim eğilim ile çürütülmüş bulunmaktadır. Bizim bulgularımız da zihinsel sorunların çeşitlilik gösterdiğini doğrulamaktadır, fakat terörist psikolojisinin niçin her bir örnekte benzer tuhafıklar bulmaya ilişkin olması gerektiği konusunda herhangi sebep göremiyoruz. Bu konuda, Batı Alman teröristlerinin yüzde 33’ünün anne ve/veya babasını yitirdiği şeklindeki gerçekten hiç etkilenmeyen Silke’nin tespitleri iyi bir örnek olabilir: “Eğer onların yüzde 92’si 14 yaşından önce ailesini yitirmiş olsaydı bu durum dikkate alınabilirdi, fakat yüzde 33 belirsiz önemde bir orandır. Bu oran sonuçta hala yüzde 67’lik bir kısmı ailesiyle birlikte bırakmakta ve onların içinden de terörist çıkmaya devam etmektedir.” Peki ya yüzde 67’lik kısmın içinde de radikalleşme sürecine katkıda bulunacak başka sorunlar varsa?⁴⁷

3. Bireysel ve toplumsal psikoloji çoğu zaman en hayati açıklama mercii olarak düşünülür ama biz bunları daha ziyade analizin tamamlayıcı parçaları olarak görmekteyiz.⁴⁸ Ne olursa olsun, sosyo-psikolojik yaklaşımlar sosyal risk gruplarından olan gençlerin büyük çoğunluğunun niçin radikalleşmekten kaçındıklarını ve cihada gitmediklerini açıklama noktasında zayıf bir donanıma sahiptirler.⁴⁹ Açıkça görülmektedir ki gençlerin çok azı radikalleşmeye karşı kırılğan bir bünyeye sahiptirler. Burada şöyle bir çıkarımda bulunabiliriz, psikolojik problemlerle radikalleşme arasındaki nedensel bağ, sadece toplumdaki değil, aileden, akraba ve arkadaşlardan izole bir yaşantı eğilimi olarak ortaya çıkan “davranış sorunu” noktasında görülebilir. Sosyo-psikolojik yaklaşımların ifade ettiği üzere, toplumsal izolasyon genellikle radikalleşmenin başlangıç noktasıdır. İzole bireyler yoldaşlık ihtiyacı içindedirler ve radikal bir grup içerisinde kimlik, bünye ve hatta alternatif bir aile bulurlar⁵⁰.

4. Literatürdeki zihinsel hastalıklara olan yoğunlaşma, reşit olmayanlarda gö-

⁴⁷ Silke (1998), s.65-66); cf. Sageman’ın (2004) Freüdyen açıklamalardaki -hepsi de radikalleşmeyi izah etmekten uzak olan- birkaç faktöre ilişkin tartışmaları da aynı mantığa yatkın olduğunu göstermektedir. Biz araştırmadıklarının kaçının buradaki değişkenlerin hiçbirine uymadığını öğrenmek isterdik.

⁴⁸ Bu konuda bkz Victoroff, yazar terörizmin tek bir psikolojisinin olduğunu iddia eden redaksiyonist pozisyon ile terörizmin psikolojik tüm açıklamalarını reddeden nihilist pozisyon arasında bir orta zemin arayışını tavsiye eder (2005, s. 31)

⁴⁹ Ayrıca bkz. Boutwell, yazar delikanlılık yıllarına mahsus başkaldırı ruhu ve yaşam boyu isyankarlık dışında üçüncü bir kategoriye ayırt eder: asla suç işlemeyen/işlememiş kişiler (Brian Boutwell, J.C. Barnes, Raelynn Deaton, Kevin M. Beaver, 2013, “On the evolutionary origins of life-course persistent offending: A theoretical scaffold for Moffitt’s developmental taxonomy”, *Journal of Theoretical Biology*, 322, s. 72–80.

⁵⁰ Lützinger (2012), s. 56); ayrıca bkz. McCauley & Moskaleiko (2008).

rülen zihinsel sorunların gereğinden az gözönünde bulundurulmasına yol açabilir. Çalışmamızdaki bulgularda zihinsel hastalıklar çok daha fazla yer tutmasına rağmen, daha önce göndermede bulunduğumuz Merari'nin Avrupalı radikallere ilişkin çalışmasında gösterildiği üzere ergin olmayanlarda problemler daha sık görülebilir. Bununla birlikte Silke, bu gruptaki zihinsel problemlerin tümünü sinsi ve yanıltıcı bulur. O, 1998'te "ikinci dalga", "teröristleri toplumun geri kalanından psikolojik olarak ayrı tutmaya yönelik ikinci büyük girişim" gördü; ona göre bu "girişimin" etkisi ancak teröristlerin anormal bireyler oldukları yönündeki teoriye muafiyet kazandırmak olabilir⁵¹. Buna katılmıyoruz. Muafiyet sadece ergin olmayanların meselelerinin yeni, test edilebilir hipotezler üretilmesinden alıkoymasına odaklandığı zaman bir risktir; fakat buna karşı doneler çalışmamızda bulunmaktadır. Belki de, kişilerin karakter ya da mizaçlarındaki çeşitliliğin -bizi bir sonraki noktaya getiren- farklı radikal ideolojilere ve davranışlara karşı kırılabilirliği etkileyip etkilemediği yönündeki soruyu kuşatabilmek için bu tartışma daha ilerilere götürülmelidir⁵².

5. 2005'te, Victoroff terörizmin psikolojik boyutunda nöroloji biliminin verileriyle eşgüdüm içerisinde çalışmak gerektiğini önermiş ise de, bu görüşü fazla yankı bulmamıştır⁵³. Bu noktada terörizm araştırmalarının; biyososyal kriminolojistlerin özellikle antisosyal davranışlar ve şiddet suçu için nörobiyolojik risk faktörlerini belirlemeye çalıştıkları kriminolojik bilimsel gelişmelerin gerisinde kaldığını ifade edebiliriz⁵⁴. Bu risk faktörleri teröristlerin şiddet eylemlerinde de

⁵¹ Silke (1998), s. 66.

⁵² Örneğin, psikolojik problemlerinin doğasının ve görülüş sıklığının farklı ideolojik ajandalara sahip radikaller arasında farklılık gösterdiğine dair şüphelerimiz var. İdeologların kişisel özelliklerindeki farklar ve macera arayanlar da dikkate layıktırlar. Reşit olmayanların macera arayışında kendilerine hakim olamayışı gibi özel bazı durumlar da radikalleşme için bir risk faktörü olabilecektir. Bu noktada, terörizm araştırmalarında terörist motivasyon ve karakteristiklerinin çok da bilinmediğini düşünen Freilich'e katılıyoruz. (Joshua D. Freilich, Steven M. Chermak & Jeff Gruenewald, 2014, "The future of terrorism research: a review essay", International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice. <http://www.tandfonline.com/loi/rcac20> 23 Mayıs 2014.)

⁵³ Victoroff (2005, s. 34-35).

⁵⁴ Cf. Moffitt (1993, s. 680): "the link between neuropsychological impairment and antisocial outcomes is one of the most robust effects in the study of antisocial behavior". Ayrıca bakınız: - Kevin M. Beaver, and Anthony Walsh (eds.), 2011, *The Ashgate Research Companion to Biosocial Theories of Crime*, Franham (UK) and Burlington (USA): Ashgate; - Noémie Bouhana, 2013, "The reasoning criminal vs. Homer Simpson: conceptual challenges for crime science", *Frontiers in Human Neuroscience*, 23 October 2013. - C.H. De Kogel, 2008, *De hersenen in beeld. Neurobiologisch onderzoek en vraagstukken op het gebied van verklaring, reductie en preventie van criminaliteit* [Brain mechanisms and antisocial behavior. Neurobiological research and issues concerning the explanation, reduction and prevention of criminality], *Onderzoek en beleid* 270, Den Haag: Ministerie van Justitie /

rol oynayabilir. Konu bilhassa belli bazı cinayet örneklerini ve bazı bireylerdeki gaddarlık eğilimini açıklamaya gelince, teorizm araştırmaları ile nöroloji bilimi arasındaki karşılıklı faydalanma noktalarını bulmak çok zor olmayacaktır⁵⁵. Bir başka karşılıklı istifade konusu bakımından, birçok radikal islamcının mağduru oldukları ve onların nörolojik gelişimini etkilediği bilinen çocuk istismarı ve ihmali suçlarının rolü üzerine düşünülmelidir⁵⁶. Fakat bu, nöroloji biliminin terörist davranışa ya da radikalleşmeye doğrudan doğruya artırıcı etkide bulunan biyolojik risk faktörlerini tamamen kapsayacağı anlamına gelmemektedir⁵⁷, sadece diyoruz ki bu faktörler pazılın önemli birer parçası olarak düşünülmelidir⁵⁸.

6. Dünya teröristlerin -mesela RAF (Kızıl Ordu Fraksiyonu) üyeleri, Kızıl Tuğaylar ve hatta 90'ların Mücahitleri- görece anormal olduklarına dair geçmişteki bulgularımızı genellemekte tereddüt ettiren bir yöne doğru değişmektedir. İnternet ile birlikte bu fark giderek tahminlerimizin ötesindedir. Sageman'ın vurguladığı gibi internet, tabandan tavana üye alım süreci oluşturmaktadır⁵⁹. Artık internet, bundan 20 yıl önce sorunlu münzeviler için sadece bir rüya olan yoldaş bulma anlamını taşımaktadır. İnternette tanışılan radikal arkadaşlarla gerçek hayatta da buluşmak ile birlikte grup dinamikleri başlamış olur. Bunun da ötesinde,

WODC en Boom Juridische Uitgevers.

- Adrian Raine (2013), *The Anatomy of Violence. The Biological Roots of Crime*, New York: Pantheon Books.

- Dick Swaab, (2010), *Wij zijn ons brein. Van baarmoeder tot Alzheimer [We are our brains. From the womb to Alzheimer's]*, Amsterdam & Antwerpen: Uitgeverij Contact.

⁵⁵ Ayrıca bkz. Victor Nell (2006), "Cruelty's rewards: The gratifications of perpetrators and spectators", *Behavioral and Brain Sciences* 29, s. 211–257.

⁵⁶ "Araştırmalar, istismar ve ihmali suçlarının çocuğun gelişimi ve hormonal stres sistemi (aktif olmayan stres sistemi antisosyal davranışlara yol açabilirken, aşırı aktif stres sistemi de depresyona neden olabilir) ve sosyal öğrenme süreci (örneğin başkalarının davranışını hemen bir tehdit ya da düşmanlık olarak algılamak) üzerinde sonuçlarının olduğunu göstermektedir" (De Kogel, 2008, s. 147).

⁵⁷ Van der Gronde kapsamlı araştırmasında, kişilerin saldırgan tutumlarında biyolojik risk faktörleri tespit edilmiş ise de, tekil örneklerin her zaman çevresel etkileri ve yaşam öyküsünü de hesaba katmayı gerektirdiğini ortaya koymuştur : "Halihazırdaki sosyolojik ve psikolojik bilgilerimize gelecekte nörolojik bilgilerin de entegre edilmesi; risk analiz araçlarının gelişmesine, suçluların ıslahı ve iyileştirilmesine ve tabii mükerrer suçluluğun azaltılmasına katkıda bulunacaktır." (Toon Van der Gronde, Maaik Kempes, Carla van El, Thomas Rinne & Toine Pieters, 2014, "Neurobiological Correlates in Forensic Assessment: A Systematic Review", *PLOS One* 9(10): e110672. Doi: 10.1371/journal.pone.0110672).

⁵⁸ "Farklı biyolojik, psikolojik ve sosyal risk faktörleri gerek şiddet gerekse kişinin kendini feda etme kahramanlığı konusunda karşılıklı etkileşim içerisinde olabilirler. Şiddet ve terörizm sadece düşük psikolojik uyarılara ilişkin değildir, hatta diğer bileşenlerle bir araya geldiğinde bizi Kaczynski gibi katilleri tam olarak anlamaya yönelebilecek aktif unsurlardan biri olabilir." (Raine, 2013, s. 133).

⁵⁹ Sageman (2008).

halihazırda çatışma bölgelerinde savaşılan cihatçılarla gerçek bir iletişim imkânı sunan sosyal medya sayesinde radikalize olmuş bireyler için “cihat köprüsü” bulmak çok daha kolay hale gelmiştir. İletişim kanallarının hayli artmış olması, daha önceki çalışmalarda olması gerektiği gibi, radikalleşmenin niçin tedricen gerçekleşen bir süreç olmadığını gözler önüne seren örnekleri açıklayabilmektedir. İnsanların radikalize olup Suriye veya Irak’a gitmesi sadece birkaç hafta meselesidir. Örgüte üye alım sürecinin sonunda bazı şeylerde değişecektir. Belli bir bölgeyi hakimiyeti altına almak için savaşılan isyankâr bir hareket olarak İŞİD gibi organizasyonlar, geleneksel gizli-kapaklı terörist gruplarına benzememektedir. Başkadıran bir organizasyon için, sorunlu “yabancılar” yükümlü olmama ihtiyacı içerisindedirler. Onlar, savaşta ön saftaki erler olarak ya da cinsel birliktelik için yahut da gönüllü intihar saldırıları için gerek çatışma bölgesinde, gerekse yaşadıkları ülkede “tek başına eylemci” olarak kullanılabilirler. Davranışsal ya da zihinsel sorunlardan muzdarib kişiler için organize terör eylemlerine giriş eşiği çok daha düşüktür.

Bu çalışma, radikallerin senin benim gibi insanlar olduğu ve çevrenin radikalleşmeyi tamamen açıkladığı fikrinde sebat eden sosyal psikologların *tabula rasa* yaklaşımına yeni küçük bir oda teklif etmektedir. Politika yapıcılar ve kolluk görevlileri için, bir çıkarımımız radikalleşmeyi önleme ya da radikalleri dengeye kavuşturma noktasında ufuk açıcı tek bir reçete bulunmadığıdır. Polisler içinse, bulgularımız radikalleşme ve radikallere yaklaşım üzerine faaliyet gösteren zihin sağlığı servisleri ile işbirliği içinde olmanın altını çizmektedir. Bunun için, başka ülkelerdeki emniyet birimlerinin de radikallerin davranışsal ve zihinsel öyküsüne ilişkin bilimsel araştırmalara izin vermesinin de yararlı olacağını düşünmekteyiz. Belki, radikalleşmede psikopatolojik boyutun ele alınmasına dair daha yüksek bir hassasiyet, bu konuda alınacak mesafeyi bir şekilde artıracaktır. Bu nokta biraz aciliyet taşımaktadır.

Yazar Hakkında: Anton Weenink Hollanda Ulusal Polisi Merkez Birimi’nde uzman araştırmacıdır.

Açıklamalar

Yazar bu araştırmaya ve makalenin başlangıçtaki taslak haline pek çok yararlı katkı yapan uzman ve eleştirmenlere teşekkürlerini sunar. Elbette, otaya çıkan son metin tamamen yazarın sorumluluğu altındadır.

Not

Buradaki görüşler yazara ait olup, Hollanda Ulusal Polisi’ni bağlamamaktadır.